



A Critical Evaluation of the Arabic Translation of Forough Farrokhzad's Poems Based on Toury's Norm-Oriented Theory and Newmark's Semantic and Communicative Approach

Sobhan Kavosi 

Corresponding author, Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Kosar University of Bojnord, Bojnord, Iran; s.kavosi@kub.ac.ir

Somayye Alsadat Tabatabaei 

Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Kosar University of Bojnord, Bojnord, Iran; ssst1363@kub.ac.ir

Leila Ghandi 

MA in Arabic Language and Literature, Kosar University of Bojnord, Bojnord, Iran; lila922ghandi4055@gmail.com

Abstract

Poetry translation is one of the most complex fields of translation, since it requires the accurate transfer of meaning, poetic imagery, and aesthetic features from the source language into the target language. Using a descriptive analytical approach, this study examines the Arabic translation of selected poems by Forough Farrokhzad in *Mukhtarat min al-Shi'r al-Farsi al-Hadith* by Muhammad Nour al-Din Abdul-Moneim. The theoretical framework is based on two models: Toury's norm-oriented theory and Peter Newmark's semantic and communicative translation approach. Toury classifies translation norms into three types, initial, preliminary, and operational, and addresses the role of linguistic and cultural factors in the translation process. Newmark, in contrast, distinguishes between semantic translation, which is source-text oriented, and communicative translation, which is oriented toward the target audience. The findings indicate that the translation under study mainly follows Newmark's communicative approach. Through the localization of linguistic and cultural elements, it seeks to convey the message of the poems to Arabic-speaking readers. However, in certain cases, the complete transfer of meaning and aesthetic subtleties has not been achieved, which reflects the inherent challenges and limitations of poetry translation. The study underlines the need for the informed use of translation theories to improve the quality of literary translations, particularly in the field of poetry.

Keywords: Poetry translation, Arabic translation of poetry, Forough Farrokhzad, Toury, Newmark, Muhammad Nour al-Din Abdul-Moneim



Cite this paper as follows: Ghandi, L., Kavosi, S., & Tabatabaei, S. A. (2025). A critical evaluation of the Arabic translation of Forough Farrokhzad's poems based on Toury's norm-oriented theory and Newmark's semantic and communicative approach. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 15(33), 124-145. <https://doi.org/10.22054/rctall.2025.86067.1793>

Received: May 24, 2025 ■ Revised: September 28, 2025 ■ Accepted: September 28, 2025



Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Introduction

Translation is a fundamental bridge between languages and cultures and has played a significant role in the historical interaction between Iran and the Arab world. Despite a rich literary background, systematic efforts to introduce Persian literature into Arabic began in the early twentieth century. Translations of works such as Khayyam's *Rubaiyat* and Ferdowsi's *Shahnameh* were particularly influential. During this period, Wadi' bin Faris al-Bustani translated Khayyam's quatrains from English into Arabic, followed by Ahmed Rami, who translated them directly from Persian and published them in 1303 SH / 1924 AD. Abdul Wahhab Azzam published the *Shahnameh* under the title *Al-Shahnameh: Malhama al-Fars al-Kubra* (Jamal al-Din, 2008, p. 131).

Despite such efforts, translating Persian poetry into Arabic faces significant challenges, including maintaining fidelity to the source text and responding effectively to the expectations of the target readership. Theoretical approaches proposed by Newmark and Toury are useful for analyzing these challenges. Newmark distinguishes between semantic fidelity and communicative effect, while Toury regards translation as a product of the target cultural and literary system rather than a simple reflection of the source text.

Nizar Qabbani also considers the translation of poetry a highly risky endeavor that requires the sensibility of a poet (Qabbani, 2001, p. 8). A literary translator must be familiar with style, rhetorical devices, and meter and must transfer them accurately. Toury's theory of norms, which emerged in the 1980s and was further developed in 1995, emphasizes the role of cultural and structural norms in the target system. He argues that every linguistic system and textual tradition possesses its own logic and rules, and that translators must take these systemic differences into account during the translation process (Gentzler, 2014, p. 63). Based on this perspective, the present study, drawing on the theories of Toury and Newmark, examines the Arabic translation of Forough Farrokhzad's poetry in order to analyze the balance between poetic aesthetics and linguistic adequacy, as well as the role of cultural and rhetorical elements.

Literature Review

Among the studies that have addressed this field are the following:

Roshanfekar, Nazari Monazam, and Heydari (2013), in an article titled "Challenges of Translating Cultural Elements in the Novel *Al-Liss wal-Kilab...*" published in the *Journal of Translation Studies in Arabic Language and Literature* (No. 8), applied Newmark's theory to examine two Persian translations of this novel in terms of the transfer of cultural elements and showed that the choice between semantic and communicative translation affects the representation of cultural concepts.

Sajjad Ghadimi (2015), in his MA thesis *The Art of Arabic-to-Persian Translation with Emphasis on Peter Newmark's Theory* (Kharazmi University), applied Newmark's semantic and communicative translation approaches to religious, political, and literary texts.

Behruz Ghorbanzadeh (2016), in the article "Mohammad Nour al-Din Abdel-Moneim's Efforts in Promoting and Expanding Persian Language and Literature in Egypt", examined Abdel-Moneim's works and praised his contributions to the promotion of Persian in the Arab world, particularly in Egypt.

Ali Afzali and Akram Madani (2020), in their article “Application of Toury’s Norms in the Qualitative Evaluation of the Arabic Translation of Fereydoon Moshiri’s Poetry”, analyzed Moshiri’s poetry on the basis of Toury’s norms.

Gheybi, Asghari, and Ghorbi (2020), in the article “A Linguistic Critique of Maryam Al-Attar’s Arabic Translation of Forough Farrokhzad’s Divan”, examined Al-Attar’s translation from syntactic and semantic perspectives and identified weaknesses in the transfer of poetic imagery and style.

Shahbazi (2021), in the article “Evaluation of the Translation of Farrokhzad’s Collection Another Birth Based on Catford’s Formal Shift Theory (Case Study: Comparison of Abdel-Moneim’s and Al-Attar’s Translations)”, compared the structural aspects of two Arabic translations and analyzed their stylistic and linguistic differences.

Afzali and Madani (2021), in the article “Application of Toury’s Norms in the Qualitative Evaluation of the Arabic Translation of Sohrab Sepehri’s Poetry”, critiqued several Arabic translations of Sepehri’s poems.

Sobhan Kavosi (2024), in the article “Application of Toury’s Norms and Newmark in the Critique of the Arabic Translation of Selected Poems of Golchin Gilani by Mohammad Nour al-Din Abdel-Moneim”, examined and evaluated cultural, metaphorical, and structural aspects of Abdel-Moneim’s Arabic translation of Golchin Gilani’s *The Ruined House*.

A review of existing research on the Arabic translation of contemporary Persian poetry shows that no independent book, article, or comprehensive study has yet critically evaluated the quality of Arabic translations of Forough Farrokhzad’s poetry on the basis of Toury’s norms.

Methodology

This study employs a descriptive, analytical, and comparative method and relies on Toury’s theory of norms and Peter Newmark’s translation theories to analyze the Arabic translation of selected poems by Forough Farrokhzad in *Mukhtarāt min al-Shi‘r al-Farsi al-Hadith*. The selection of Toury’s theory of norms and Newmark’s semantic and communicative translation theory is intended to produce a complementary framework. Toury’s theory, focusing on cultural and social norms, examines their role in the translator’s decisions, while Newmark’s theory analyzes linguistic and functional translation strategies by distinguishing between semantic and communicative translation. Although these two theories originate from different approaches, their combination provides a more comprehensive view of the translation process, especially in poetry translation, which requires both cultural adaptation and textual fidelity.

Conclusion

The analysis of three groups of Farrokhzad’s Persian poems translated into Arabic by Abdel-Moneim, based on Toury’s theory of norms and Newmark’s semantic and communicative approaches, shows that the translator has adopted a purposeful and accurate method and has achieved a notable balance between fidelity to the source text and the effect on the target readership, both in conveying meaning and in recreating imagery, emotion, and tone.

Adherence to Toury’s initial and preliminary norms reflects respect for the semantic structure, poetic style, and metaphorical space of the Persian text. The translator has produced appropriate

and meaningful Arabic equivalents without oversimplifying or omitting complex layers of the poems, thus preserving imagery, cultural significance, and emotional weight.

At the level of operational norms, the translator's syntactic, phonetic, and rhetorical choices are noteworthy. The use of sentence structures aligned with the target language, accurate rendering of rhythm and musicality, and effective employment of rhetorical resources in Arabic all demonstrate precision and skill in reconstructing the meaning and tone of the text, in line with Toury's emphasis on the active role of the target system in translation.

From Newmark's perspective, it is evident that the translator, depending on context and textual demands, sometimes adopted a semantic translation approach to convey poetic images and metaphors faithfully, and at other times used communicative translation to render cultural and emotional content more clearly and naturally for Arabic readers. This informed combination of approaches is not a weakness but rather shows the translator's deep understanding of the linguistic and cultural capacities of both languages and his ability to balance fidelity to the source text with the comprehensibility of the translation.

Overall, the translations examined can be regarded as notable examples of careful and creative engagement with the semantic, metaphorical, musical, and cultural layers of the Persian text.





پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی

شاپا چاپی: ۷۷۳۵-۲۹۸۰ ■ شاپا الکترونیکی: ۲۶۰۸-۲۵۳۸

دوره ۱۵، شماره ۳۳، پاییز و زمستان ۱۴۰۴

<https://rctall.atu.ac.ir>

DOI: 10.22054/rctall.2025.86067.1793

■ مقاله پژوهشی

نقد ترجمه عربی اشعار فروغ فرخزاد بر پایه نظریه هنجارمحور توری و رویکرد معنایی-ارتباطی نیومارک

نویسنده مسئول، استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه کوثر بجنورد، بجنورد، ایران؛
s.kavosi@kub.ac.ir

سبحان کاوسی *

دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه کوثر بجنورد، بجنورد، ایران؛ sst1363@yahoo.com

سمیه السادات طباطبائی

دانش آموخته کارشناسی ارشد، دانشگاه کوثر بجنورد، بجنورد، ایران،
lila922ghandi4055@gmail.com

لیلی قندی

چکیده

ترجمه‌ی شعر یکی از پیچیده‌ترین شاخه‌های ترجمه است که مستلزم انتقال دقیق معنا، تصویرهای شعری و ویژگی‌های زیبایی‌شناسانه از زبان مبدأ به زبان مقصد می‌باشد. این پژوهش با رویکردی توصیفی-تحلیلی، به بررسی ترجمه‌ی عربی گزیده‌ای از اشعار فروغ فرخزاد در کتاب مختارات من الشعر الفارسی الحدیث، اثر محمد نورالدین عبدالمنعم، می‌پردازد. چارچوب نظری پژوهش، مبتنی بر دو نظریه است: نظریه‌ی هنجارهای گیدئون توری و نظریه‌ی ترجمه‌ی معنایی و ارتباطی پیتر نیومارک. توری با دسته‌بندی هنجارهای ترجمه به سه نوع آغازین، مقدماتی و عملیاتی، به نقش عوامل زبانی و فرهنگی در روند ترجمه می‌پردازد؛ در حالی که نیومارک میان دو رویکرد ترجمه‌ی معنایی (وفادار به متن مبدأ) و ترجمه‌ی ارتباطی (متمرکز بر مخاطب مقصد) تمایز قائل می‌شود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ترجمه‌ی بررسی‌شده عمدتاً از رویکرد ارتباطی نیومارک پیروی کرده و با بومی‌سازی عناصر زبانی و فرهنگی، در پی انتقال پیام اشعار به مخاطب عرب‌زبان بوده است. با این حال، در برخی مواضع، انتقال کامل معنا و ظرافت‌های زیبایی‌شناسانه محقق نشده است که این امر، بیانگر چالش‌ها و محدودیت‌های ذاتی ترجمه‌ی شعر می‌باشد. این مطالعه، بر ضرورت بهره‌گیری آگاهانه از نظریه‌های ترجمه در ارتقاء کیفیت ترجمه‌های ادبی، به‌ویژه در حوزه‌ی شعر، تأکید می‌ورزد.

کلیدواژه‌ها: ترجمه شعر، تعریب شعر، فروغ فرخزاد، گیدئون توری، نیومارک، محمد نورالدین عبدالمنعم.

استناد به این مقاله: قندی، لیلی، کاوسی، سبحان، و طباطبائی، سمیه السادات. (۱۴۰۴). نقد ترجمه عربی اشعار فروغ فرخزاد بر پایه نظریه هنجارمحور توری و رویکرد معنایی-ارتباطی نیومارک. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۵ (۳۳)، ۱۴۵-۱۲۴.

<https://doi.org/10.22054/rctall.2025.86067.1793>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۳ ■ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۰۶ ■ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۰۶

۱. مقدمه

ترجمه، پلی اساسی میان زبان‌ها و فرهنگ‌هاست و در تعامل تاریخی ایران و جهان عرب نقشی مهم ایفا کرده است. با وجود پیشینه‌ی غنی روابط ادبی، تلاش برای معرفی منسجم ادبیات فارسی به عربی از اوایل قرن بیستم آغاز شد. ترجمه‌ی آثاری چون رباعیات خیام و شاهنامه در این مسیر تأثیرگذار بود: «در این دوره، ودیع بن فارس البستانی رباعیات خیام را از زبان انگلیسی به عربی برگرداند، و پس از او احمد رامی این اثر را برای نخستین بار مستقیماً از زبان فارسی ترجمه و در سال ۱۳۰۳ هجری شمسی / ۱۹۲۴ میلادی منتشر کرد. عبدالوهاب عزام (شاهنامه) را با عنوان (الشاهنامه: ملحمة الفرس الکبری) منتشر ساخت» (جمال‌الدین، ۲۰۰۸م: ۱۳۱). با وجود این تلاش‌ها، ترجمه‌ی شعر فارسی به عربی با چالش‌هایی چون وفاداری به متن و پاسخ‌گویی به نیاز مخاطب مواجه است. نظریه‌های نیومارک و توری در تحلیل این چالش‌ها مفیدند؛ نیومارک میان وفاداری معنایی و تأثیرگذاری ارتباطی تمایز قائل است، و توری ترجمه را محصول نظام مقصد می‌داند، نه صرفاً بازتاب متن مبدأ.

نزار قبانی نیز ترجمه‌ی شعر را کاری پرخطر می‌داند که نیازمند طبع شاعری است (قبانی، ۱۳۸۰: ۸). مترجم ادبی باید با سبک‌ها، آرایه‌های بلاغی و وزن آشنا باشد و آن‌ها را با دقت منتقل کند. نظریه‌ی هنجارهای گیدئون توری، که از دهه‌ی ۱۹۸۰ شکل گرفت و در ۱۹۹۵ گسترش یافت، بر نقش هنجارهای فرهنگی و ساختاری نظام مقصد تأکید دارد. توری می‌گوید: «هر نظام زبانی و سنت متنی، دارای منطق و قواعد خاص خود است و مترجم باید در فرآیند ترجمه، به این تفاوت‌های نظام‌مند توجه داشته باشد» (گنتزler، ۱۳۹۳: ۶۳). بر این اساس، پژوهش حاضر با تکیه بر نظریات توری و نیومارک، ترجمه‌ی اشعار فروغ فرخزاد را بررسی می‌کند تا میزان تعادل میان زیبایی‌شناسی شعری و بسندگی زبانی، و نقش مؤلفه‌های فرهنگی و بلاغی را تحلیل نماید.

۲. پیشینه پژوهش

از جمله پژوهش‌هایی که به این حوزه پرداخته‌اند، می‌توان موارد زیر را نام برد:

روشنفکر، نظری منظم و حیدری (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای با عنوان «چالش‌های ترجمه‌پذیری عناصر فرهنگی در رمان اللص والکلاب...»، با تکیه بر نظریه‌ی نیومارک، دو ترجمه‌ی فارسی از این رمان را از نظر انتقال عناصر فرهنگی بررسی کرده‌اند و نشان داده‌اند که انتخاب میان ترجمه‌ی معنایی و ارتباطی، بر نحوه‌ی بازنمایی مفاهیم فرهنگی تأثیرگذار است.

قدیمی، سجاد (۱۳۹۴)، در پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد خود با عنوان «فن ترجمه‌ی عربی به فارسی با تکیه بر نظریه‌ی پیتر نیومارک» نظریه‌ی ترجمه‌ی معنایی و ارتباطی نیومارک را به صورت کاربردی در ترجمه‌ی متون مذهبی، سیاسی و ادبی به کار برده است.

قربانزاده، بهروز (۱۳۹۵)، در مقاله‌ی «تلاش‌های محمد نورالدین عبدالمنعم در ترویج و گسترش زبان و ادب فارسی در مصر»، به‌طور مستقل به آثار عبدالمنعم پرداخته و خدمات وی را در ترویج زبان فارسی در جهان عرب، به‌ویژه در مصر، ستوده است.

افضلی، علی و مدنی، اکرم (۱۳۹۹)، در مقاله‌ی «کاربست نظریه‌ی هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه‌ی عربی اشعار فریدون مشیری» به بررسی اشعار فریدون مشیری بر اساس نظریه‌ی توری پرداخته‌اند.

غیبی، اصغری و قربی (۱۳۹۹)، در مقاله‌ی «نقد زبان‌شناختی ترجمه‌ی عربی دیوان فروغ فرخزاد اثر مریم العطار»، ترجمه‌ی العطار را از جنبه‌های نحوی و معنایی بررسی کرده و ضعف‌هایی در انتقال تصویرهای شعری و سبک ادبی شناسایی کرده‌اند.

شهبازی (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی ترجمه‌ی مجموعه‌ی تولدی دیگر فروغ فرخزاد بر مبنای نظریه‌ی تغییرات صوری کنفورد (موردپژوهی: مقایسه‌ی ترجمه‌ی عبدالمنعم و العطار)» به مقایسه‌ی ساختاری دو ترجمه‌ی عربی با تکیه بر نظریه‌ی کنفورد پرداخته و تفاوت‌های سبکی و زبانی آن‌ها را بررسی کرده است.

افضلی، علی و مدنی، اکرم (۱۴۰۰)، در مقاله‌ی «کاربست نظریه‌ی هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه‌ی عربی اشعار سهراب سپهری»، چند مورد از ترجمه‌ی عربی اشعار سهراب سپهری را نقد کرده‌اند.

کاوسی، سبحان (۱۴۰۳)، در مقاله‌ی «کاربست نظریه‌ی هنجارهای گیدئون توری و نیومارک در نقد برگردان عربی گزیده‌ای از اشعار گلچین گیلانی توسط محمد نورالدین عبدالمنعم»، به بررسی و ارزیابی مقوله‌های فرهنگی، استعاری و ساختاری ترجمه‌ی عربی شعر خانه ویران گلچین گیلانی پرداخته است.

بررسی پژوهش‌های موجود در حوزه‌ی ترجمه‌ی اشعار معاصر فارسی به عربی نشان می‌دهد که هیچ کتاب، مقاله یا پژوهش مستقلی در زمینه‌ی نقد کیفی ترجمه‌ی اشعار فروغ فرخزاد به عربی براساس نظریه‌ی گیدئون توری نوشته نشده است.

۳. روش

این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی-تطبیقی و بر اساس نظریه‌ی هنجارهای گیدئون توری و نظریه‌های پیتر نیومارک، به تحلیل ترجمه‌ی گزیده‌ای از اشعار فروغ فرخزاد به زبان عربی، موجود در کتاب مختارات من الشعر الفارسی الحدیث می‌پردازد. انتخاب نظریه‌های هنجارهای گیدئون توری و ترجمه معنایی-ارتباطی پیتر نیومارک در این پژوهش به دلیل تکمیل کردن یکدیگر است. نظریه توری با تمرکز بر هنجارهای فرهنگی و اجتماعی، نقش این هنجارها را در تصمیم‌های مترجم بررسی می‌کند، در حالی که نظریه نیومارک با تمایز بین ترجمه معنایی و ارتباطی، استراتژی‌های زبانی و کاربردی ترجمه را تحلیل می‌کند. هرچند این دو نظریه از رویکردهای متفاوتی نشأت گرفته‌اند، اما ترکیب

آن‌ها تصویری جامع‌تر از فرایند ترجمه ارائه می‌دهد و به‌ویژه در ترجمه شعر که هم به تطابق فرهنگی و هم وفاداری متنی نیاز دارد، کاربردی است.

۴. زندگینامه فروغ فرخزاد

فروغ فرخزاد، شاعر معاصر ایرانی، در پانزدهم دی‌ماه ۱۳۱۳ در تهران متولد شد (پوران فرخزاد، ۱۳۸۱: ۳۶). دو تاریخ تولد برای او ذکر شده است، اما قول پانزدهم دی با توجه به کتاب «کسی که مثل هیچ‌کس نیست» گردآوری خواهرش پوران فرخزاد، مستندتر است (avangard.ir). فروغ فرزند چهارم خانواده‌ای پرجمعیت بود و کودکی سختی را تجربه کرد؛ پوران فرخزاد فضای خانه را «وحشت‌بار» توصیف می‌کند (فرخزاد، ۱۳۸۱). او تحصیلات متوسطه را در دبیرستان خسرو خاور گذراند و سپس در هنرستان بانوان کمال‌الملک به تحصیل نقاشی پرداخت (avangard.ir). فروغ در ۲۴ بهمن ۱۳۴۵ در یک حادثه رانندگی درگذشت (فرخزاد، ۱۳۸۱: ۳۶). بخش مهمی از شهرت فروغ به دلیل زبان صریح، نگاه زنانه و تصویرسازی‌های تازه در شعر فارسی است. در این پژوهش، سه شعر برجسته از او شامل «چشم به راه»، «نقش پنهان» و «عاشق محزون» که بازتاب‌دهنده مضامین انتظار، تنهایی و اندوه عاشقانه هستند، انتخاب و ترجمه عربی آن‌ها بر اساس نظریه‌های نیومارک و توری تحلیل شده است.

۵. محمد نورالدین عبد المنعم و کتاب مختارات من الشعر الفارسی الحدیث

محمد نور الدین عبد المنعم در سال ۱۹۴۱ میلادی برابر با ۱۳۶۰ هـ ق در قاهره به دنیا آمد. این مترجم و فارسی پژوه مصری استاد دانشگاه الازهر مصر و رئیس سابق گروه زبان و ادب فارسی این دانشگاه است.

وی پس از سپری کردن مرحله کارشناسی زبان فارسی وارد دانشگاه قاهره شد و در سال ۱۹۶۷ میلادی با ارائه پایان نامه‌ای با عنوان "منوچهری دامغانی زندگی، اشعار و روزگار او" دانشنامه کارشناسی ارشد گرفت و در پی آن در سال ۱۹۷۲ میلادی با ارائه پایان نامه خود با عنوان "تأثیر البلاغۃ العربیة فی نشأۃ البلاغۃ الفارسیة و تطورها" دانش نامه دکترا اخذ نمود (امیری، ۱۳۸۰).

عبدالمنعم مترجم و فارسی پژوه مصری است که در نشر ادب فارسی در مصر گام‌های بلندی برداشته و به حق ادامه دهنده راه مترجمان بزرگی چون عبدالوهاب عزام به شمار می‌آید. وی در اثری با عنوان «مختارات من الشعر الفارسی الحدیث» با نظارت «جابر عصفور» به ترجمه سروده‌های ۳۱ تن از شاعران برجسته معاصر پرداخت که در این میان، تعریب ۴ سروده از اشعار فرخزاد از جمله سروده «آفتاب می‌شود» (تشریح الشمس) مجموعه تولدی دیگر، ملاحظه می‌شود. او در مقدمه این ترجمه اذعان دارد که برای ارائه خوانشی درست از اشعار این مجموعه به ترجمه انگلیسی آن از دیوید مارتین با عنوان (Rebirth) نیز ترجمه‌های دیگر نظر داشته تا ترجمه‌ای رسا و امین از این سروده‌ها ارائه دهد. عبدالمنعم در آثار دیگری نیز به برگردان شاهکارهایی از ادب فارسی پرداخته است که مجموعه‌های «جوله فی

ریاضِ الأدبِ الفارسی» با همکاری محمد بدیع جمعه «فنُّ الغزل: مختارات من الغزلیات الفارسیه» و «آخر جرعه فی هذه الكأس» از آن جمله به شمار می‌آید (شهبازی، ۱۴۰۰: ۲۵۴-۲۵۵).

۶. گیدئون توری و نظریه ترجمه

گیدئون توری (۱۹۴۲ م. - ۲۰۱۶ م.) در شهر حیفا فلسطین به دنیا آمد. استاد ترجمه‌شناسی و ادبیات تطبیقی بود و از پیشگامان مطالعات توصیفی ترجمه در دنیا به شمار می‌رود (افضلی، مدنی، ۱۳۹۹: ۴۰). نظریات ترجمه در دوره معاصر به دو گروه بزرگ، نظریات مقصدگرا مبدأگرا تقسیم می‌شود. نظریه گیدئون توری در این باب، یکی از رویکردهای مقصدگرا به شمار می‌رود.

به اعتقاد گیدئون توری، ترجمه رفتاری مبتنی بر هنجار است: مترجم در جریان آموزش‌های مستقیم و غیرمستقیم خود، هنجارهای زبانی، فرهنگی و اجتماعی متداول میان مترجمان عصر خود را می‌آموزد و آنها را آگاهانه یا ناآگاهانه در شیوه ترجمه خویش به کار می‌برد؛ به عبارت دیگر، ترجمه تحت تأثیر محدودیت‌های زبانی، اجتماعی و فرهنگی که فرهنگ مقصد بر ترجمه اعمال می‌کند، صورت می‌گیرد. با این حال، به اعتقاد توری، مترجمان در پذیرش یا رد هنجارها آزادی دارند هرچند که عموماً تمایل دارند از هنجارها تبعیت کنند؛ چون تبعیت از هنجارها پاداش به دنبال دارد و نقض هنجارها ممکن است با طرد و مخالفت روبرو شود (خزاعی فرید و قاضی‌زاده، ۱۳۹۴: ۸۳). وی به مکتب دستکاری تعلق دارد که «بر اساس آن مترجم متن مبدأ را در جهتی خاص تغییر می‌دهد. مترجمان پیرو این مکتب بیش از آن که نگران تعادل دقیق زبانی باشند به "دستکاری موجه" توجه دارند. این دستکاریها لزوماً تغییرات بزرگ و محسوسی نیستند و چه بسا مترجم خود متوجه آن نباشد» (صلح جو، ۱۳۹۶: ۲۳).

۷. هنجارهای سه‌گانه گیدئون توری

هنجارها به‌عنوان ارزش‌های همگانی در یک جامعه عمل می‌کنند. یک مترجم می‌تواند هنجارهای متن اصلی (زبان مبدأ) را رعایت کند یا هنجارهای فرهنگ و زبان مقصد را به کار گیرد. اصول ترجمه معمولاً به دو شکل ظاهر می‌شوند: همگانی (قاعده‌های ثابت) و خاص (وابسته به سبک هر مترجم). (توری، ۲۰۱۱: ۲) توری در مورد اهمیت هنجارها می‌گوید: «فعالیت‌های ترجمه‌ای باید جزء امور قلمداد شوند که اهمیت فرهنگی دارند. بنابراین مترجم بودن برابر است با توانایی ایفا کردن نقشی اجتماعی در چارچوب مشخص» (شمس‌آبادی و افضلی، ۱۳۹۴: ۱۴۸). هنجارها از نظر توری به سه دسته تقسیم می‌شوند: هنجارهای آغازین، هنجارهای مقدماتی و هنجارهای عملیاتی.

۷-۱. هنجارهای آغازین: این هنجارها به‌عنوان مفهومی تبیینی برای تصمیمات کلان در ترجمه عمل می‌کنند. توری به این باور است که مترجم، علاوه بر رعایت هنجارهای فرهنگ متن اصلی، می‌تواند هنجارهای فرهنگ متن مقصد را

نیز در ترجمه به کار برده و در واقع در حین ترجمه شعر، یک نوع جابه‌جایی بین این دو قطب اتفاق می‌افتد (خرم‌شاهی، ۱۳۹۱: ۲۴۸).

۲-۷. **هنجارهای مقدماتی:** هنجار مقدماتی در نظریه توری نشان‌دهنده این است که ترجمه‌باز باید در تصمیم‌گیری‌های خود درباره انتخاب متن، استفاده از زبان واسطه و نحوه نمایش آن در ترجمه، تأثیرات عوامل مختلفی را در نظر بگیرد. این تصمیم‌گیری‌ها می‌توانند تأثیر زیادی بر کیفیت و مفهوم ترجمه داشته باشند (افضلی، ۱۳۹۹: ۵۲).

۳-۷. **هنجارهای عملیاتی:** هنجارهای عملیاتی در ساختاردهی به متون و صورت‌بندی‌های زبانی نقش دارند. بنابراین، رابطه میان زبان مبدأ و مقصد مستقیماً یا به شکلی غیرمستقیم تابع هنجارهای عملیاتی است. به دیگر سخن، تغییر و عدم تغییر، هر دو وابسته به این نوع هنجارها هستند و این یعنی آنچه باید از متن حذف یا به آن افزوده شود و تغییر محل مطالب و بخش‌های یک متن هم تحت تأثیر هنجارها به وقوع می‌پیوندد (کاوسی، ۱۴۰۳: ۱۱۱).

توری دو قانون برای ترجمه در نظر می‌گیرد: قانون استانداردسازی: تبدیل ویژگی‌های متن مبدأ به ویژگی‌های متن مقصد برای ساده‌سازی و رفع ابهام. قانون تداخل: انتقال ساختار متن مبدأ به زبان مقصد، که بیشتر در سطح نحوی و واژگانی دیده می‌شود (افضلی و مدنی، ۱۴۰۱: ۲۱۴). بنابراین، هنجارهای عملیاتی به‌عنوان مدلی برای شکل‌دهی ترجمه عمل می‌کنند، خواه این ترجمه هنجارهای متن اصلی را دنبال کند، خواه هنجارهای زبان مقصد را یا ترکیبی از هر دو.

۸. نظریه نیومارک

نیومارک^۱ نیز معتقد است: برای درک دقیق ترجمه، باید میان فرهنگ مبدأ و مقصد پل زد و در عین حال احساس و مفهوم را به درستی منتقل کرد. نیومارک استراتژی‌هایی چون «ترجمه معنایی» و «ترجمه ارتباطی» را پیشنهاد می‌کند که هر کدام برای نوع خاصی از متون و شرایط مناسب‌اند. در این مورد، تعابیر فرهنگی نیاز به توجه ویژه‌ای دارند، چرا که ممکن است بار معنایی و احساسی آنها در فرهنگ مقصد قابل درک نباشد. وی در تعریف فرهنگ گفته است: «فرهنگ را روش زندگی و جلوه‌های خاص زندگی بشر به عنوان وسیله‌ای برای بیان می‌دانم و بین زبان فرهنگ و زبان جهانی تمییز قائل می‌شوم. کلماتی همچون «مردن»، «زندگی کردن»، «ستاره» و بیشتر کالاها همچون آینه و میز و ... واژه‌هایی جهانی هستند که در ترجمه آنها چالشی وجود ندارد، اما کلماتی همچون «بادهای موسمی»، «کلبه تابستانه روسیه» و ... کلماتی هستند که وارد حیطه فرهنگ شده‌اند و اگر بین دو فرهنگ زبان مبدأ و مقصد تناسب وجود نداشته باشد، مترجم در مواجهه با آن دچار چالشی بزرگ خواهد شد (اسماعیلی، زنگویی، ۱۴۰۲: ۵۶).

¹. Newmark

۸-۱. تعابیر فرهنگی

نیومارک مقولات فرهنگی را به پنج دسته: بوم‌شناسی، فرهنگ مادی، فرهنگ اجتماعی، نهادها و سازمان‌ها و حرکات گفتاری تقسیم می‌کند و یکی از شیوه‌های ترجمه مقوله‌های فرهنگی را نوشتن یادداشت‌ها اضافات، توضیحات ذکر می‌کند (مزرعه و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۱). نیومارک تأکید دارد که ترجمه شعر باید به تعابیر فرهنگی توجه کند، چرا که بسیاری از مفاهیم در زبان مبدأ تنها در آن فرهنگ قابل فهم هستند. او پیشنهاد می‌دهد که مترجم از معادل‌سازی فرهنگی یا حاشیه‌نویسی برای انتقال مفاهیم فرهنگی استفاده کند.

۸-۲. تعابیر و ساختار استعاری

در این خصوص، نیومارک نیز استعاره را ترجمه‌پذیر می‌داند، هرچند که او نیز استعاره‌هایی که وابسته به فرهنگی خاص بوده را چالشی فراروی ترجمه می‌داند. با این حال با تجزیه استعاره به تصویر، شی و معنا، رویه‌هایی را برای ترجمه استعاره ارائه می‌دهد و معتقد است که مشابهت رابطه میان این سه بخش در دو زبان مبدأ و مقصد، ترجمه پذیری استعاره را ممکن می‌کند (همایونی و فولادی، ۱۴۰۱: ۲۶۰).

۸-۳. ساختار موسیقایی

نیومارک بر اهمیت حفظ ساختار موسیقایی در ترجمه شعر تأکید دارد. او معتقد است که در ترجمه‌های موزون باید به ریتم، وزن و قافیه توجه کرد و این ویژگی‌ها باید در زبان مقصد نیز تا حد ممکن حفظ شوند. در مجموع، نیومارک بر این باور است که ترجمه شعر باید تمامی جنبه‌های معنایی، عاطفی، فرهنگی و موسیقایی شعر اصلی را منتقل کند.

۹. ارزیابی و تحلیل شعر «چشم به راه» فروغ فرخزاد

جدول ۱. شعر چشم به راه از فروغ فرخزاد به همراه ترجمه عربی.

شعر فارسی	شعر عربی	ردیف
آرزویی است مرا در دل که روان سوزد و جان کاهد	لی رغبة في القلب تحرق الروح وتضعفها	۱
هردم آن مرد هوسران را با غم و اشک و فغان خواهد	عندما تطلب ذلك الرجل صاحب النزوات في كل لحظة بحزن ودموع وأنين	۲
به خدا در دل و جانم نیست هیچ جز حسرت دیدارش	أقسم بالله أنه لا يوجد في قلبي وروحي أي شيء سوى الحسرة من لقائه	۳
سوختم از غم و کی باشد غم من مایه آزارش	لقد احترقت من الغم فمتی یکون حزني سببا في عذابه وآلامه ؟	۴

۵	اللیل غارق فی الظلمات، وعندما یأتی القمر محاطاً بهالة الأسرار	شب در اعماق سیاهی‌ها مه چو در هاله‌ی راز آید
۶	أنظر بعین قلقة الی الطريق لعل ذلك الغائب یعود من جدید	نگران دیده به ره دارم شاید آن گمشده باز آید
۷	وبمجرد أن یقع ظلُّ الی الباب اجری خانفة نحو الباب	سایه‌ای تا که به در افتد من هراسان بدوم بر در
۸	وعندما یمضی الظل مسرعاً أحملك من جدید فی الباب.	چون شتابان گذرد سایه خیره گردم به در دیگر
۹	و تبحت روجی عن ذلك الغائب طوال اللیل وسط هذا الفراش	همه شب در دل این بستر جانم آن گمشده را جوید
۱۰	ویقول لی العقل المندهش الحائر بسبب هذا السعی الذی لا فائدة منه	زین همه کوشش بی حاصل عقل سرگشته به من گوید
۱۱	أيتها المرأة سیئة الحظ کسیرة القلب أبعدیه عن فکرك لحظة	زن بدبخت، دل افسرده ببر از یاد دمی او را
۱۲	لقد أخطأت عندما أتحت لقلب ذلك العاشق الشرس الفرصة	این خطا بود که ره دادی به دل آن عاشق بد خو را

بررسی نمونه‌های ارائه‌شده نشان می‌دهد که مترجم عربی شعر فارسی فروغ فرخزاد با در نظر گرفتن لایه‌های عاطفی، فرهنگی، موسیقایی و استعاری متن، توانسته است در سطح قابل توجهی به حفظ ارزش‌های ادبی و معنایی شعر مبدأ وفادار بماند. در مواردی چون ترجمه‌ی عربی «لی رغبة فی القلب تحرق الروح وتضعفها»، شواهد روشنی از رعایت هنجار آغازین در نظریه‌ی گیدئون توری دیده می‌شود. مترجم در اینجا گرایش مشخصی به ترجمه‌ای وفادار به زبان مبدأ (شعر فارسی) داشته و با اتخاذ راهبردی معنایی، تلاش کرده است بار استعاری و احساسی متن فارسی را در قالبی طبیعی و پذیرفتنی برای مخاطب عرب‌زبان بازآفرینی کند.

واژگان انتخاب‌شده چون «تحرق الروح» و «تضعفها» در زبان عربی، معادل‌های پرطنین و شاعرانه‌ای برای مفاهیم «روان‌سوزی» و «جان‌کاهی» در شعر فارسی‌اند که «مترجم با تکیه بر متن مقصد و اصل مقبولیت الگوی هنجارهای توری متن مبدا را غرابت زدایی کرده است توری با نگاه کردن به ترجمه از دریچه فرهنگ مقصد نشان می‌دهد تعادل ترجمه‌ای نمی‌تواند آرمانی فرضی باشد بلکه امری تجربی است» (افضلی و مدنی، ۱۴۰۲: ۲۲۰). در این انتخاب‌های واژگانی، نوعی ترجمه معنایی (به‌معنای نیومارکی آن) دیده می‌شود که در آن، هدف، بازآفرینی احساس و تصویر ذهنی در زبان مقصد است، نه صرفاً انتقال واژه‌به‌واژه. که نشان می‌دهد ترجمه مورد نظر فراتر از یک برگردان تحت‌اللفظی است و آن هم با رعایت هنجارهای اجرایی و فرهنگی در زبان مقصد.

در کنار توجه به هنجار آغازین، رعایت هنجارهای مقدماتی نیز در ترجمه‌ی عربی شعر فارسی فروغ فرخزاد به‌روشنی دیده می‌شود. در نمونه‌هایی چون «لقد أخطأت عندما أتحت لقلب ذلك العاشق الشرس الفرصه» و «وبمجرد أن يقع ظلُّ الی الباب»، مترجم تلاش کرده است با انتخاب واژگانی که از نظر بار احساسی و فرهنگی با زبان فارسی هماهنگ‌اند، حس و فضای شعر را به‌گونه‌ای منتقل کند که با زبان عربی نیز هم‌خوانی داشته باشد. این هماهنگی بیانگر درک مترجم از لزوم وفاداری به عاطفه و فضای متن مبدأ، در کنار بهره‌گیری از ظرفیت‌های زبان مقصد است. چنین نگاهی به ترجمه، نشان‌دهنده‌ی عبور از صرف وفاداری معنایی و نزدیک شدن به ترجمه‌ای ارتباطی است، که در آن نه تنها معنا، بلکه اثرگذاری عاطفی و روانی شعر نیز بازآفرینی می‌شود. توری بر این باور بود که «فعالیت‌های ترجمه، اهمیت فرهنگی دارند و مترجم باید با تمام توانایی خود، نقشی اجتماعی متناسب با حوزه عملی خود ایفا کند» (اسماعیلی و کشاورز، ۱۴۰۳: ۱۲). بر اساس نظریه نیومارک، این نوع ترجمه در دسته‌ی ترجمه‌های ارتباطی جای می‌گیرد، زیرا تمرکز اصلی آن بر دریافت مخاطب و بازتاب احساسی متن فارسی در بستر زبانی عربی است. نمونه‌هایی از ترجمه عربی که بر پایه‌ی ترکیب استعاره و تعبیر فرهنگی از شعر فارسی شکل گرفته‌اند، مانند «اللیل غارق فی الظلمات، وعندما يأتي القمر محاطاً بهالة الأسرار» و «وعندما يمضي الظل مسرعاً»، ما را به تلاقی دو دیدگاه زیبایی‌شناسانه توری و نیومارک می‌رسانند. در این موارد، مترجم تلاش کرده است استعاره‌هایی چون «اللیل الغارق» یا «هالة الأسرار» را که بازتابی از تصاویر خیال‌پردازانه و فرهنگی شعر فارسی‌اند، به‌گونه‌ای در زبان عربی بازآفرینی کند که نه تنها بار معنایی آن‌ها از بین نرود، بلکه در فضای فرهنگی زبان مقصد نیز پذیرفتنی و ملموس جلوه کنند. در این روند، مطابق با دیدگاه نیومارک، معادل‌سازی استعاره‌های فرهنگی با هدف حفظ تصویر و انتقال معنا به‌شکلی هم‌زمان دنبال شده است. بهره‌گیری از مفاهیمی چون «نور ماه»، «سایه‌ی شتابان» یا «هاله‌ی رازآلود» که در سنت بلاغی شعر عربی نیز ریشه دارند، موجب شده است ترجمه به سطحی از درک مشترک و هم‌ساز با ذهن مخاطب عرب‌زبان برسد؛ و این همان نقطه‌ی تلاقی میان وفاداری ادبی (در چارچوب نظریه‌ی توری) و معادل‌سازی فرهنگی (در چارچوب نیومارک) که معتقد بود: «هرچه متنی ویژگی فرهنگی بیشتری داشته باشد، تأثیر معادل ضعیف‌تر است، حتی اگر قابل درک باشد، مگر آن که خواننده قدرت درک و تخیل بالایی داشته و غرق در فرهنگ مبدأ باشد» (مدنی و اصغری، ۱۴۰۰: ۱۵۱).

از منظر ساختار موسیقایی نیز، ترجمه‌ی عربی ابیاتی مانند «عندما تطلب ذلك الرجل صاحب النزوات فی كل لحظة بحزن ودموع وأنین» و «لقد احترقت من الغم فمتی یكون حزنی سبباً فی عذابه و آلامه؟» نشان می‌دهد که مترجم به ابعاد شنیداری و موسیقایی شعر فارسی فروغ نیز توجه داشته است. بر پایه‌ی نظریه‌ی نیومارک، عناصر موسیقایی در ترجمه‌ی شعر شامل ریتم، توازی نحوی، تکرار و هم‌آوایی واژگان‌اند. در ترکیب «بحزن ودموع وأنین»، ساختار سه‌گانه‌ای به‌کار رفته که هم‌زمان هم بعد عاطفی دارد و هم جنبه‌ی آهنگین. همچنین در جمله‌ی دوم، حالت پرسشی و تکرار واژه‌هایی مانند «عذاب» و «آلام»، فضا و ریتم خاصی ایجاد کرده‌اند. مترجم عرب‌زبان با بهره‌گیری از واژگان

هم‌صدا و جملات متوازن، تلاش کرده است تا موسیقیت شعر فارسی را در زبان عربی بازسازی کند. از این منظر، ترجمه نه تنها از لحاظ معنایی بلکه در سطح آوایی نیز با هنجارهای اجرایی در نظریه‌ی توری و ساختارهای موسیقایی در نظریه‌ی نیومارک هم‌راستا است، و در نتیجه، بار عاطفی و تأثیر شنیداری شعر اصلی تا حد زیادی حفظ شده است.

۱۰. ارزیابی و تحلیل شعر نقش پنهان «فروغ فرخزاد»

جدول ۲. شعر نقش پنهان به همراه ترجمه عربی.

ردیف	شعر عربی	شعر فارسی
۱	ألم تقرأ أبداً في أعماق عيني الصامتتين سر هذا الجنون؟	هیچ در عمق دو چشم خاموش راز این دیوانگی را خوانده‌ای؟
۲	ألم تدر مطلقاً أنني أخفيت في قلبي صورة من عشقك؟	هیچ میدانی که من در قلب خویش نقشی از عشق تو پنهان داشتم؟
۳	ألم تعلم مطلقاً أن هذا العشق الخفي ليس إلا ناراً تحرق روحي؟	هیچ میدانی که این عشق نهان آتشی سوزنده بر جان داشتم؟
۴	لم يدر الاسم بخلدي مطلقاً فأنا من أبحث عنك هكذا برغبتني	هرگز من در سر نباشد فکر نام این منم کاینسان تو را جویم به کام
۵	هذا كتاب لا نهاية له وأنت لم تقرأ إلا صفحة قصيرة منه	این کتابی بی سرانجامست و تو صفحه کوتاهی از آن خوانده‌ای

بررسی ترجمه‌ی نشان می‌دهد که مترجم با اتخاذ رویکردی وفادارانه و ساختارگرایانه، نه تنها به سطح معنایی اشعار فارسی توجه داشته بلکه استعاره‌ها، تصاویر و بارهای عاطفی پنهان را نیز با دقت در زبان مقصد بازآفرینی کرده است. به‌عنوان نمونه، در ترجمه‌ی «ألم تعلم مطلقاً أن هذا العشق الخفي ليس إلا ناراً تحرق روحي؟»، آشکارا می‌توان پابندی مترجم را به هنجارهای مقدماتی توری مشاهده کرد. استعاره‌ی «عشق نهان» و «آتش جان‌سوز» که در شعر فارسی بازتاب‌دهنده‌ی احساسات پنهان و رنج‌های درونی‌اند، در زبان عربی با ترکیب‌های «العشق الخفي» و «ناراً تحرق روحي» بدون تخفیف یا ساده‌سازی انتقال یافته‌اند. این انتخاب واژگانی و ساختاری نشان می‌دهد که مترجم کوشیده است تا استعاره‌ی چندلایه‌ی متن مبدأ را در قالبی هم‌ارز و هم‌احساس به مخاطب عرب‌زبان منتقل کند.

از منظر نظریه‌ی نیومارک، ترجمه‌ی عربی «ألم تقرأ أبداً في أعماق عيني الصامتتين سر هذا الجنون؟» نمونه‌ای برجسته از ترجمه‌ی معنایی همراه با وفاداری به زیبایی‌شناسی فرهنگی است. استعاره‌ی «عمق چشم‌های خاموش» که نمادی از درون‌گرایی، سکوت و رازهای پنهان است، در زبان عربی بدون تقلیل معنایی، با همان ساختار و لایه‌های تصویری بازآفرینی شده است. ترکیب «في أعماق عيني الصامتتين» گواهی است بر درک عمیق مترجم از استعاره و تلاش او

برای انتقال حس شاعرانه‌ی نهفته در متن اصلی، در چارچوب نظام بلاغی و فرهنگی زبان مقصداست، آن‌چنان که نیومارک معتقد است: «ترجمه معنایی می‌کوشد معنای متنی اصلی را تا آنجا که ساختارهای نحوی و معنایی زبان دوم اجازه می‌دهد، منتقل کند (طباطبائی و اشراقی، ۱۳۹۹: ۱۰۳). به همین دلیل توصیه می‌کند که استعاره‌های فرهنگی در صورتی که در زبان مقصد معادل مؤثری داشته باشند، باید حفظ شوند تا بار مفهومی و زیبایی‌شناختی خود را از دست ندهند.

در همین راستا، ترجمه‌ی عربی «هذا کتاب لا نهاية له وأنت لم تقرأ إلا صفحة قصيرة منه»، از منظر هر دو نظریه‌ی توری و نیومارک، نمونه‌ای موفق از بازآفرینی استعاره است. واژه‌ی «کتاب» در اینجا نمادی از زندگی یا رابطه‌ی عاطفی است، که در هر دو زبان چنین کاربردی دارد. مترجم با حفظ کامل این استعاره و استفاده از معادل مستقیم، توانسته است ساختار نمادین و بار عاطفی جمله را بدون کاستن از غنای تصویری آن منتقل کند. این انتخاب دقیق، مطابق با توصیه‌ی نیومارک در ترجمه‌ی معنایی، مانع از تقلیل استعاره و کاهش قدرت تداعی آن در ذهن مخاطب عرب‌زبان شده و تصویر ذهنی موردنظر شاعر را در زبان مقصد به شکلی مؤثر بازتاب داده است. نیومارک معتقد است که: «برای ترجمه استعاره‌ها باید معادل آنها در زبان مقصد ذکر شود چرا که اگر به تحت‌اللفظی ترجمه شوند، گنگ و غلط‌انداز خواهند بود» (نیومارک، ۱۳۹۰: ۱۱۲).

در ترجمه‌ی جمله‌ی فارسی «آیا تصویری از عشقت را در قلبم پنهان کرده‌ام؟» به عربی «أخفيت في قلبي صورة من عشقك؟»، با تصویری استعاری مواجه‌ایم که در آن «قلب» به‌عنوان جایگاه عشق و احساسات عمیق به‌کار رفته است. این استعاره در زبان فارسی بار معنوی، عرفانی و شاعرانه‌ای دارد و مترجم با حفظ ساختار «صورة من عشقك» در عربی، نه تنها معنا را منتقل کرده، بلکه از هرگونه دلالت سطحی یا غیراخلاقی نیز فاصله گرفته است. چنین بازآفرینی‌ای، نمونه‌ای روشن از ترجمه‌ی معنایی در چارچوب نظریه‌ی نیومارک است که بر حفظ استعاره‌های فرهنگی در صورت وجود معادل‌های قابل‌درک در زبان مقصد تأکید دارد. انتخاب دقیق واژگان در این ترجمه سبب شده احساسات ظریف و شاعرانه‌ی متن مبدأ، با همان بار عاطفی و فرهنگی به زبان عربی منتقل شود.

در سطح موسیقایی نیز، هرچند ترجمه‌های عربی نتوانسته‌اند وزن و آهنگ شعر فارسی فروغ فرخزاد را به‌طور کامل بازآفرینی کنند، اما با بهره‌گیری از واژگان ساده، ساختارهای روان، و ترتیب جمله‌ای هماهنگ، موفق شده‌اند حس نزدیک به فضای عاطفی شعر اصلی را در ذهن مخاطب عرب‌زبان ایجاد کنند. این رویکرد، از آنجا که پیچیدگی‌های فرمی را فدای انتقال معنا نکرده، در چارچوب ترجمه‌ی ارتباطی نیومارک قابل دفاع است. هدف در اینجا نه بازتولید آهنگ عروضی، بلکه برقراری پیوند احساسی و درک‌پذیری در زبان مقصد بوده است، که به‌درستی اجرا شده و توازن میان انتقال محتوا و ایجاد هم‌دلی با خواننده را حفظ کرده است.

۱.۱. ارزیابی و تحلیل شعر عاشق محزون «فروغ فرخزاد»

جدول ۳. شعر عاشق محزون به همراه ترجمه عربی.

ردیف	شعر عربی	شعر فارسی
۱	لیتینی کنت کالخریف لیتینی کنت کالخریف ؛ لیتینی کنت کالخریف صامتة ومملة	کاش چون پاییز بودم... کاش چون پاییز بودم کاش چون پاییز خاموش و ملال‌انگیز بودم
۲	وقد اصفرت أوراق آمالی واحدة تلو الأخری	برگهای آرزوهایم یکایک زرد می‌شد
۳	و بردت حرارة شمس عینی وامتلأت سماء صدري	آفتاب دیدگانم زرد می‌شد آسمان سینه‌ام پر درد می‌شد
۴	بالآلام وفجأة يُغرق روعي طوفان من الحزن وتكون دموعي المنهمرة كالمطر حاشية ثيابي	ناگهان طوفان اندوهی بجانم چنگ می‌زد اشکهایم همچو باران دامنم را رنگ می‌زد
۵	آه ما أجمل أن أكون خريفا وأكون وحشية ومليئة بالفتنة والألوان	وه... چه زیبا بود پاییز بودم وحشی و پرشور و رنگ‌آمیز بودم
۶	عندئذ يقرأ الشاعر في عيني شعراً سماوياً	شاعری در چشم من می‌خواند... شعری آسمانی
۷	ويشتعل قلب المحب في أحضان من شرر نيران الآلام الخفية.	در کنار قلب عاشق شعله می‌زد در شرار آتش دردی نهانی
۸	وتكون نغمتي مثل صوت النسيم الكسير الجناح	نغمه‌ی من ... همچو آوای نسیم پر شکسته
۹	وتصب عطر الأحران على القلوب الجريحة المتعبة وأمام وجهي:	عطر غم میریخت بر دل‌های خسته پیش رویم
۱۰	الوجه المر لشتاء الشباب وخلف رأسي فتنة صيف العشق الفجائي	چهره‌ی تلخ زمستان جوانی پشت سر آشوب تابستان عشقی ناگهانی
۱۱	وصدري مقر الحزن والألم وسوء الظن لیتینی کنت کالخریف . لیتینی کنت کالخریف.	سینه‌ام منزلگاه اندوه و درد و بدگمانی کاش چون پاییز بودم کاش چون پاییز بودم

بر اساس هنجار آغازین گیدئون توری، در ترجمه‌ی فارسی به عربی «لَيْتِي كُنْتُ كَالْخَرِيفِ صَامِتَةً وَمَمْلَةً»، مترجم رویکردی منبع‌محور اتخاذ کرده است. حفظ ساختار نحوی نزدیک به متن فارسی و انتخاب واژگان دقیق مانند «صامتة» و «مملة» بدون تلاش برای تطبیق فرهنگی یا بومی‌سازی تصویر، بیانگر پایبندی به وفاداری معنایی است. این انتخاب‌ها علاوه بر انتقال دقیق مفهوم افسردگی و سکون پاییز در شعر فارسی، نشان‌دهنده‌ی دقت مترجم در حفظ لحن و فضای عاطفی متن مبدأ هستند. وی معتقد است که «مترجم یک اثر می‌تواند به صورت رفت و برگشتی هنجارهای متن مبدأ

و مقصد را به کار گیرد و به صورت مستمر و همچنین به فراخور متن از هنجارهای فرهنگی متن مبدأ یا مقصد بهره گیرد» (اسماعیلی، کشاورز، ۱۴۰۳: ۱۳).

بر اساس هنجارهای مقدماتی گیدئون توری که: «مترجم باید گرایش‌های مخاطبان خود را با توجه به پذیرش اثر ترجمه شده در فرهنگ مقصد مورد توجه قرار دهد که آیا خوانندگان، محتوای اثر و روش ترجمه را می‌پذیرند یا خیر» (همان) در ترجمه‌ی فارسی به عربی «ویشتعل قلب المحب فی أحضان من شرر نیران الآلام الخفیة»، مترجم موفق شده است فضای معنایی، عاطفی و فرهنگی متن مبدأ را به زبان مقصد منتقل کند. این سطح از هنجارها بر پذیرش و حفظ بار عاطفی و استعاری در ترجمه تأکید دارد. انتخاب ترکیب‌هایی مانند «شرر نیران» و «الآلام الخفیة» نشان‌دهنده‌ی پرهیز از حذف یا ساده‌سازی استعاره‌های پیچیده‌ی فارسی است و مترجم با استفاده از تصاویر معادل و هم‌وزن در عربی، بار احساسی متن را تقویت کرده است.

بر اساس هنجارهای عملیاتی گیدئون توری: «آنچه از متن حذف یا بدان افزوده شود و تغییر محل مطالب و بخش‌های هر متن، تحت تأثیر این هنجار به وقوع می‌پیوندد (افضلی، مدنی، ۱۳۹۹: ۴۵). در عبارت «صوت النسیم الکیسیر الجناح»، مترجم نه تنها تصویر «نسیم» را حفظ کرده بلکه با افزودن «الکیسیر الجناح»، استعاره‌ای لطیف و آشنا در فرهنگ عربی ساخته که بار معنایی شکنندگی و ضعف را به خوبی منتقل می‌کند. همچنین در «ورقة آمالی واحده تلو الأخری»، ساختار تدریجی و خطی «یکی پس از دیگری» حفظ شده و موتیف تکرار برگ‌ریزان که نماد فروپاشی آرزوهاست، بدون کاستن از فضای تصویری به عربی منتقل شده است. این نمونه‌ها نشان‌دهنده رعایت دقیق هنجارهای عملیاتی است، زیرا هم ساختار نحوی و هم فضای نمادین و تصویری شعر به خوبی حفظ شده‌اند و تجربه‌ی خواننده در زبان مقصد با متن اصلی هماهنگ است.

از منظر هنجارهای عملیاتی گیدئون توری، در جمله‌ی «الوجه المر لشتاء الشباب»، انتخاب واژه‌ی «مر» نسبت به گزینه‌های رایج‌تر مانند «مؤلم» یا «قاس» بار ادبی و شاعرانه‌ی عمیق‌تری به متن می‌بخشد. این واژه، که از نظر معنایی معادل «تلخ» فارسی است، لحن کلاسیک‌تر و وزن شعری قوی‌تری دارد و به خوبی فضای احساسی و خاص شعر فارسی را منتقل می‌کند. چنین انتخابی نشان‌دهنده تلاش مترجم برای حفظ روح و فضای اصیل متن مبدأ است و نمونه‌ای برجسته از رعایت هنجارهای عملیاتی در ترجمه‌ی شعر فارسی به عربی به شمار می‌رود.

از دیدگاه نظریه‌ی پیتر نیومارک، ترجمه‌ی حاضر عمدتاً تابع الگوی «ترجمه‌ی معنایی» است، که بیشتر بر فهم و پذیرش مخاطب زبان مقصد تمرکز دارد. نمونه‌هایی مانند «لیتنی کنت کالخریف» و «وقد اصفرت أوراق آمالی واحده تلو الأخری» نشان می‌دهند که مترجم با ترجمه‌ای مستقیم و وفادار به استعاره‌ها و تصاویر، ترجمه‌ای معنایی ارائه داده است. استفاده از واژه‌ی «اصفرت» به جای «زرد شد» نیز علاوه بر حفظ رنگ و نمادگرایی، تصویر دقیق افسردگی و پایان آرزوها را در هر دو زبان به خوبی منتقل کرده است. با این حال، در برخی موارد نشانه‌هایی از ترجمه‌ی ارتباطی

نیز مشاهده می‌شود که به‌عنوان مکملی در کنار رویکرد معنایی به کار رفته است. برای نمونه، در ترجمه‌ی «فتنه صیف العشق الفجائی»، واژه‌ی «فتنه» که در عربی معنای «آشوب» و «اغوا» دارد، برای مخاطب عرب‌زبان آشنا و پر قدرت است و توانسته بار استعاری «آشوب تابستان عشقی ناگهانی» را به خوبی منتقل کند. هرچند این ترجمه معادل تحت‌اللفظی نیست، اما تصویر عاطفی و فرهنگی معادلی پذیرفتنی را در قالبی مناسب بازسازی کرده که از منظر ترجمه‌ی ارتباطی نیومارک قابل توجیه است.

از دیگر نکات برجسته در ترجمه، حفظ موسیقی و آهنگ جمله در نمونه‌هایی مانند «لیتنی کنت کالخریف صامتة ومملة» است. تکرار صامت‌های پایانی و ساختار نزولی جمله، فضایی ملایم، آهسته و اندوهناک خلق می‌کند که با حس پاییز در شعر فارسی هماهنگ است. این بازتاب موسیقایی، ناشی از درک عمیق لایه‌های صوتی زبان، در چارچوب هنجارهای عملیاتی توری قرار دارد و نشان‌دهنده دقت مترجم در انتقال همزمان معنا و آوای شعر است.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی سه دسته از ترجمه‌های شعر فارسی به عربی فرخزاد به وسیله عبدالمنعم، با اتکا بر نظریه هنجارمحور گیدئون توری و رویکردهای معنایی و ارتباطی پیتر نیومارک نشان داد که مترجم با رویکردی هدفمند و دقیق، هم در سطح انتقال معنا و هم در بازآفرینی تصویرسازی، عاطفه و لحن، توازنی قابل توجه میان وفاداری به متن مبدأ و تأثیرگذاری در زبان مقصد برقرار کرده است. پایبندی او به هنجارهای آغازین و مقدماتی توری مؤید احترام به ساختار معنایی، سبک شعری و فضای استعاری متن فارسی است، به طوری که بدون ساده‌سازی یا حذف لایه‌های پیچیده‌ی شعر، معادل‌های متناسب و معناداری در زبان عربی یافته است که بار تصویری، فرهنگی و احساسی اثر را حفظ می‌کنند.

در سطح هنجارهای عملیاتی نیز، انتخاب‌های نحوی، آوایی و بلاغی مترجم قابل تأمل است؛ استفاده از ساختارهای جمله‌ای منطبق با زبان مقصد، انتقال دقیق آهنگ و موسیقی احساسی جملات و بهره‌گیری از ظرفیت‌های بلاغی عربی، همگی نشان‌دهنده دقت و تبحر در بازسازی معنا و لحن متن است که مطابق با انتظار توری، زبان مقصد را به صورت فعال در فرآیند ترجمه به کار گرفته است.

از دیدگاه نظریه نیومارک نیز روشن شد که مترجم بسته به مقتضیات موقعیت و متن، گاه رویکرد ترجمه معنایی را برای انتقال وفادارانه‌ی تصاویر و استعاره‌های شعری برگزیده و گاه با ترجمه ارتباطی، بار فرهنگی و عاطفی متن را به شیوه‌ای قابل درک‌تر و طبیعی‌تر برای مخاطب عرب‌زبان منتقل کرده است. این ترکیب هوشمندانه‌ی رویکردها نه تنها نقطه ضعف نیست، بلکه نمایانگر شناخت عمیق مترجم از ظرفیت‌های زبانی و فرهنگی دو زبان و توانایی متوازن‌سازی بین وفاداری به متن مبدأ و درک مخاطب مقصد است. در مجموع، ترجمه‌های مورد بررسی نمونه‌هایی برجسته از تعامل دقیق و هنرمندانه با لایه‌های معنایی، استعاری، موسیقایی و فرهنگی متن فارسی هستند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

منابع

- آذرتاش، آذر نوش. (۱۳۹۱). فرهنگ معاصر عربی فارسی. تهران: انتشارات غزال.
- اسماعیلی سجاد و کشاورز، محمدرضا. (۱۴۰۳). بررسی و نقد ترجمه فارسی رمان زقاق المدق بر اساس الگوی هنجاری گیدئون توری. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۴ (۳۱)، ۱-۳۲.
- <https://doi.org/10.22054/rctall.2025.82592.175>
- امیری، کیومرث. (۱۳۸۰). زبان فارسی در جهان مصر. تهران: شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی.
- افضلی، علی و مدنی، اکرم. (۱۳۹۹). کاربرد نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری. مجله مطالعات تطبیقی فارسی و عربی، ۵ (۷)، ۳۹-۵۸.
- افضلی، علی و مدنی، اکرم. (۱۴۰۰). کاربرد نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار سهراب سپهری. فصل‌نامه مطالعات ترجمه، ۱۸ (۶۳)، ۲۰۷-۲۲۶.
- خرم‌شاهی، بهاء‌الدین. (۱۳۹۱). ترجمه کاوی. چاپ دوم. تهران: انتشارات ناهید.
- خزائی فرید، علیرضا و قاضی زاده، خلیل. (۱۳۹۴). تأثیر هنجارها بر روند ترجمه، موردپژوهی: ترجمه‌های معاصر قرآن مجید. فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه، ۴۸ (۳)، ۸۴-۱۰۱.
- <https://doi.org/10.22067/lts.v48i3.47370>
- راسخ‌مهند، محمد. (۱۳۸۱). نقد و معرفی کتاب نظریه‌های ترجمه در عصر حاضر. مجله زبان‌شناسی، ۱۷ (۱)، ۱۴۱.
- السعيد جمال الدين، محمد. (۲۰۰۸). قرن و ربع قرن من الترجمة عن الفارسية. أواصر، (۱)، ۱۳۱-۱۳۶.
- شمس‌آبادی، حسین و افضلی، فرشته. (۱۳۹۴). ناهنجاری‌های واژگانی و مفهومی در ترجمه متون داستانی و نمایشی از عربی به فارسی. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۵ (۱۲)، ۱۵۹-۱۸۴.
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22519017.1394.5.12.6.9>
- شهبازی، علی اصغر. (۱۴۰۰). ارزیابی ترجمه مجموعه تولدی دیگر فروغ فرخزاد بر مبنای نظریه تغییرات صوری کیتفورد (مورد پژوهی مقایسه ترجمه عبدالمنعم و العطار). پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۱ (۲۵)، ۲۴۹-۲۸۳.
- <https://doi.org/10.22054/rctall.2022.67359.1617>
- صلح‌جو، علی. (۱۳۹۶). از گوشه و کنار ترجمه. چاپ سوم. تهران: نشر مرکز.
- طباطبائی، سارا و اشراقی، مهشاد. (۱۳۹۹). بررسی ترجمه مقوله‌های فرهنگی در کتاب «شما که غریبه نیستید»، اثر هوشنگ مرادی کرمانی با تکیه بر چهارچوب نظری پیتر نیومارک. نشریه علمی پژوهش‌های زبان و ترجمه فرانسه، ۳ (۲)، ۹۷-۱۱۸.
- <https://doi.org/10.22067/rltf.2021.70246.1010>
- عبدالمنعم، محمد نورالدین. (۲۰۰۹). مختارات من الشعر الفارسی الحديث. الطبعة الثانية. القاهرة: المركز القومي، للترجمة.
- فرخزاد، پوران. (۱۳۸۱). کسی که مثل هیچ کس نیست، درباره‌ی فروغ فرخزاد. تهران: کاروان.
- قبنی، نزار. (۱۳۸۰). بلقیس و شاعرانه‌های دیگر، ترجمه موسی بیدج. تهران: نشر ثالث.
- قربان زاده، بهروز. (۱۳۹۵). «تلاش‌های عبدالمنعم در ترویج زبان و ادب فارسی در مصر»، یازدهمین گردهمایی انجمن بین‌المللی ترویج زبان و ادب فارسی دانشگاه گیلان، صص ۸۳۸-۸۵۳.

- کاظمی نجف آبادی، سمیه و رحیمی خویگانی، محمد. (۱۳۹۶). بازتاب ترجمه شعر معاصر فارسی. *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی در جهان عرب*، ۵ (۱)، ۱۲۰ - ۱۵۷. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23452366.1396.5.1.1.5>
- کاوسی، سبحان. (۱۴۰۳). کاربست نظریه‌ی هنجارهای گیدئون توری و نیومارک در نقد برگردان عربی گزیده‌ای از اشعار گلچین گیلانی توسط محمد نورالدین عبدالمنعم (بررسی موردی شعر خانه‌ی ویران). *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۴ (۳۱)، ۹۹-۱۲۸. <https://doi.org/10.22054/rctall.2025.82043.1754>
- گنتزلیز، ادوین. (۱۳۹۳). *نظریه‌های ترجمه در عصر حاضر*، ترجمه: علی صلح‌جو. چاپ دوم. تهران: انتشارات هرمس.
- متقی زاده، عیسی. (۱۳۸۸). *فرهنگ عربی - فارسی فارسی - عربی*. تهران: انتشارات شابک.
- مدنی، اکرم و اصغری، جواد. (۱۴۰۰). کاربست نظریه‌ی نیومارک در انتقال واحد فرهنگ در ترجمه‌ی رمان عربی. *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۱ (۲۵)، ۱۷۷-۱۴۹. <https://doi.org/10.22054/rctall.2022.67036.1614>
- مسعود، جبران. (۱۳۸۹). *فرهنگ الفبایی، الرائد عربی-فارسی*، ترجمه: دکتر رضا انزابی نژاد. مشهد: آستان قدس رضوی.
- معروف، یحیی. (۱۳۹۲). *فن ترجمه: اصول نظری و عملی ترجمه از عربی به فارسی و از فارسی به عربی*. چاپ یازدهم. تهران: انتشارات سمت.
- نورالدین عبدالمنعم، محمد. (۲۰۰۹). *مختارات من الشعر الفارسی الحدیث*. القاهرة: المركز القومي للترجمة.
- نور الدین عبد المنعم، محمد. (۲۰۱۳). *جولته فی ریاض الأدب الفارسی*. المجلس الأعلى للثقافة القاهرة، الهيئة المصرية العامة للكتاب.
- نور الدین عبد المنعم، محمد. (۲۰۱۰). *فروع فرخزاد*. القاهرة: المركز القومي للترجمة.
- نیازی، شهریار و قاسمی اصل، زینب. (۱۳۹۷). *الگوی ارزیابی ترجمه*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- نیومارک، پیتر. (۱۳۹۰). *دوره آموزش فنون ترجمه*. (مترجمان: فهیم، منصور و سبزیان مرادآبادی، سعید). تهران: رهنما.
- هاشمی مینا آباد، حسن. (۱۳۹۶). *گفتارهای نظری و تجربی در ترجمه*. تهران: بهار.

منابع اینترنتی

طهماسیان عاطفه (یکشنبه ۱۶ دی ۱۳۹۷)؛ «مروری بر زندگی فروغ فرخزاد». <https://www.avangard.ir/blog>

English References

Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamin.

Persian and Arabic References Presented in English

Azartāsh, Ā. N. (2012). *Contemporary Arabic-Persian dictionary*. Tehran, Iran: Ghazal Publications. [In Persian]

Esmā'īlī, S., & Keshāvarz, M. R. (2025). A review and critique of the Persian translation of the novel *Zuqāq al-Midaq* based on Gideon Toury's norm-based model. *Translation Researches in Arabic Language and Literature*, 14(31), 1-32. <https://doi.org/10.22054/rctall.2025.82592.175> [In Persian]

Amīrī, K. (2001). *The Persian language in the Egyptian world*. Tehran, Iran: Council for the Development of Persian Language and Literature. [In Persian]

- Afzalī, A., & Madanī, A. (2020). The application of Gideon Toury's norms theory in the qualitative evaluation of Arabic translations of Fereyduṅ Moshiri's poetry. *Journal of Comparative Persian and Arabic Studies*, 5(7), 39–58. [In Persian]
- Afzalī, A., & Madanī, A. (2021). The application of Gideon Toury's norms theory in the qualitative evaluation of Arabic translations of Sohrab Sepehri's poetry. *Quarterly Journal of Translation Studies*, 18(63), 207–226. [In Persian]
- Khorramshāhī, B. al-D. (2012). *Translation studies* (2nd ed.). Tehran, Iran: Nahid Publications. [In Persian]
- Khazā'ī-Farīd, A., & Ghāzīzādeh, K. (2015). The effect of norms on the translation process: A case study of contemporary translations of the Holy Qur'an. *Language and Translation Studies*, 48(3), 84–101. <https://doi.org/10.22067/lts.v48i3.47370> [In Persian]
- Rāsekhmohand, M. (2002). A review and introduction of *Translation theories in the contemporary era*. *Journal of Linguistics*, 17(1), 141. [In Persian]
- Al-Sa'īd, Jamāl al-Dīn Muḥammad. (2008). A century and a quarter of translation from Persian. *Awāṣir*, (1), 131–136. [In Arabic]
- Shamsābādī, H., & Afzalī, F. (2015). Lexical and conceptual irregularities in the translation of narrative and dramatic texts from Arabic into Persian. *Translation Researches in Arabic Language and Literature*, 5(12), 159–184. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22519017.1394.5.12.6.9> [In Persian]
- Shahbāzī, A. A. (2021). An evaluation of the Arabic translations of *Tavallod-e digar* by Forough Farrokhzad based on Catford's theory of formal shifts: A comparative case study of 'Abd al-Mun'im and al-Atṭār. *Translation Researches in Arabic Language and Literature*, 11(25), 249–283. <https://doi.org/10.22054/rctall.2022.67359.1617> [In Persian]
- Ṣolḥ-Jū, A. (2017). *From various corners of translation* (3rd ed.). Tehran, Iran: Nashr-e Markaz. [In Persian]
- Ṭabātabā'ī, S., & Eshraqī, M. (2020). A study of the translation of cultural categories in *You Are Not a Stranger* by Houshang Moradi Kermani based on Peter Newmark's theoretical framework. *French Language and Translation Research*, 3(2), 97–118. <https://doi.org/10.22067/rftf.2021.70246.1010> [In Persian]
- 'Abd al-Mun'im, Muḥammad Nūr al-Dīn. (2009). *Selections from modern Persian poetry* (2nd ed.). Cairo, Egypt: National Center for Translation. [In Arabic]
- Farrokhzād, P. (2002). *Someone who is not like anyone else: On Forough Farrokhzad*. Tehran, Iran: Karvān. [In Persian]
- Qabbānī, N. (2001). *Balqīs and other poems* (M. Bidej, Trans.). Tehran, Iran: Nāsher-e Sāles. [In Arabic]
- Qorbānzādeh, B. (2016). 'Abd al-Mun'im's efforts in promoting Persian language and literature in Egypt. In *Proceedings of the 11th Conference of the International Association for the Promotion of Persian Language and Literature* (pp. 838–853). University of Gilan. [In Persian]
- Kāzemī-Najafābādī, S., & Raḥīmī-Khūyganī, M. (2017). The reception of contemporary Persian poetry translation in the Arab world. *Comparative Literature Studies in the Arab World*, 5(1), 120–157. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23452366.1396.5.1.1.5> [In Persian]
- Kāvūsī, S. (2025). Applying Gideon Toury's norms theory and Newmark's model in critiquing the Arabic translation of selected poems by Golchīn Gilānī translated by Muḥammad Nūr al-Dīn 'Abd al-Mun'im: A case study of "Khāneh-ye vīrān." *Translation Researches in Arabic Language and Literature*, 14(31), 99–128. <https://doi.org/10.22054/rctall.2025.82043.1754> [In Persian]
- Gentzler, E. (2013). *Translation theories in the contemporary era* (A. Ṣolḥ-Jū, Trans.; 2nd ed.). Tehran, Iran: Hermes Publications. [Persian translation of an English work]

- Mottaqīzādeh, 'Īsā. (2009). *Arabic–Persian / Persian–Arabic dictionary*. Tehran, Iran: Shābak Publications. [In Persian]
- Madanī, A., & Asgharī, J. (2021). Applying Newmark's theory in the transfer of cultural units in the translation of Arabic novels. *Translation Researches in Arabic Language and Literature*, 11(25), 149–177. <https://doi.org/10.22054/rctall.2022.67036.1614> [In Persian]
- Mas'ūd, Jubrān. (2010). *Al-Rā'id alphabetical dictionary: Arabic–Persian* (R. Anzābīnejād, Trans.). Mashhad, Iran: Astan Quds Razavi. [Persian translation of an Arabic work]
- Ma'rūf, Yaḥyā. (2013). *The art of translation: Theoretical and practical principles of translation from Arabic to Persian and from Persian to Arabic* (11th ed.). Tehran, Iran: SAMT. [In Persian]
- 'Abd al-Mun'im, Muḥammad Nūr al-Dīn. (2013). *A tour in the gardens of Persian literature*. Cairo, Egypt: Supreme Council of Culture; Egyptian General Book Authority. [In Arabic]
- 'Abd al-Mun'im, Muḥammad Nūr al-Dīn. (2010). *Forough Farrokhzad*. Cairo, Egypt: National Center for Translation. [In Arabic]
- Nīyāzī, S., & Qāsemī-Aṣl, Z. (2018). *A model for translation evaluation*. Tehran, Iran: University of Tehran Press. [In Persian]
- Newmark, P. (2011). *A course in translation techniques* (M. Fahīm & S. Sabziyān-Morādābādī, Trans.). Tehran, Iran: Rahnamā. [Persian translation of an English work]
- Hāshemī-Mīnāābād, H. (2017). *Theoretical and empirical discourses on translation*. Tehran, Iran: Bahār. [In Persian]

Websites

- Atefeh, T. (January 16, 2017). Review of Forough Farrokhzad's life. <https://www.avangard.ir/blog>

